

PEDOFILIE, EEN CONTROVERSE IN DE SEKSUOLOGIE

Lex van Naerssen*

In 1948 en 1953 publiceerden Kinsey en medewerkers studies over het seksuele gedrag van man en vrouw. In beide boeken wordt uitvoerig weergegeven welk seksueel gedrag is vastgesteld bij jongens en meisjes tussen circa 5 en 15 jaar.

Vóór het 9e jaar is bijna 30% van de jongens en 40% van de meisjes betrokken bij seksuele spelletjes. Deze cijfers liggen hoger dan recentelijk door Sandfort (1988) werd gerapporteerd, namelijk 14% en 35%.

Het verschil is het grootst voor de jongens en we moeten bij een mogelijke verklaring van dit verschil rekening houden met het feit dat Kinsey en medewerkers veel meer personen ondervroegen. Bovendien was Kinsey's groep respondenten op het moment van ondervragen naar leeftijd heterogener dan de onderzochte proefpersonen in de steekproef van Sandfort.

Ik heb geen verklaring voor deze verschillen. Ze kunnen voortkomen uit methodologische fouten, uit variaties in de wijze van ondervragen en nog een handvol variabelen. Laten we aannemen dat ze enigszins de werkelijkheid reflekteren, dan betekent het dat Amerikaanse jongens geboren voor de Tweede Wereldoorlog, in hun vroege jeugd seksueel beduidend aktiever waren dan Nederlandse jongens, die in de befaamde jaren zestig het levenslicht zagen. Voor meisjes daarentegen lijkt er weinig veranderd.

Seksspelletjes vóór het 9e jaar houden over het algemeen in: ontbloten van geslachtsdelen, tonen aan de andere participant, aanraken en soms strelen van genitaliën en de anale zone. De spelletjes kunnen hetero- of homoseksueel zijn, frekwent of éénmalig, met leeftijdsgenoten of volwassenen. Het zijn spelletjes en met deze term wordt enerzijds het wat improvisatorische karakter ervan aangegeven en tegelijkertijd dient men erbij te bedenken dat elk spel regels kent. Doktertje spelen houdt bijvoorbeeld in dat één van de participanten het lichaam van een ander onderzoekt en er verschillende interventies op mag plegen die aan anderen zijn ontzegd. De arts, dat is bekend, is naast de fysiotherapeut en de sportcoach zo ongeveer de enige die legaal aan het

* Drs. A.X.L. van Naerssen, psycholoog. Universitair Hoofddocent, Vakgroep Klinische Psychologie, Postbus 80140, 3508 TC Utrecht.

lichaam van een ander mag komen zonder dat er sprake hoeft te zijn of zelfs mag zijn van erotische intenties. Die intenties worden er kennelijk door de kinderen wel ingelegd, waarschijnlijk al langer dan een eeuw. In de *Psychology of Sex* door Havelock Ellis (1900-1919), waarin vele autobiografische verhalen staan, worden ze al vermeld.

Wat is de functie van seksspelletjes? Money (1986) neemt aan dat het de eerste introductie is tot "normale volwassen seksuele interactie", waaronder hij de coïtus verstaat. Hij pleit er dan ook voor dat kinderen zonder interventie van volwassenen deze spelletjes kunnen doen zodat er een normale ontwikkeling van lovemaps kan plaatsvinden. Lovemaps zijn, als ik hem goed begrijp, scenario's van lichamelijke interactie waarin aandacht, affektie, lust en overgave een plaats hebben. De hypothese is dat vrije seksuele expressie op jonge leeftijd samenhangt met een bevredigend seksueel leven op latere leeftijd.

Waarom zouden jongens thans veel minder aan seksspelletjes doen dan vroeger, terwijl bij meisjes sprake is van een zekere konstantie? Ik begeef me nu op glad ijs, maar dat doet ieder die zich met jeugdseksualiteit bezighoudt. Het komt mij voor dat er twee factoren van invloed kunnen zijn. Men ziet bij Kinsey et al. dat bij jongens seksuele spelletjes met leeftijdsgenoten vaak homoseksueel zijn. Bij Kinsey et al. en Sandfort worden veel meisjes door volwassen mannen benaderd voor seksuele interacties. En ik doe nu twee hypothetische uitspraken, die ik onmiddellijk prijsgeef voor betere. Zou het zo kunnen zijn dat door de steeds sterker wordende maatschappelijke labelling van homoseksuele kontakten als homoseksualiteit, jongens zich thans minder makkelijk mét seksegenoten erotisch engageren of dit verborgen houden en niet rapporteren? Zou het ook zo kunnen zijn dat ondanks alle maatschappelijke veranderingen ten aanzien van verschillen in sekse, meisjes door (volwassen) mannen nog steeds worden gezien als seksueel objekt? Let wel, ik heb het nog steeds over kinderen van 9 jaar en jonger.

Wat de eerste vraag betreft, het is opvallend dat op lagere scholen uitdrukkingen als homo, lesbo, flicker en pot veelvuldig als scheldwoorden in de vokabulaire worden gehanteerd. Ook hebben verschillende mensen die voorlichting gaven op middelbare scholen me verteld, dat tot hun verbazing met het voortschrijden van de homoseksuele emancipatie, de verbale agressie van de scholieren ten aanzien van homoseksualiteit lijkt toegenomen. Meer dan impressies zijn het niet, maar ook de massieve aandacht in de media voor en tegen de gegevens van Swaab over homoseksualiteit¹, toonde aan dat er ten aanzien van gevoelens voor seksegenoten grote onzekerheid bestaat. Het laat veel mensen, wat verder ook hun etische, wetenschappelijke of alledaagse opvattingen zijn, kennelijk niet onverschillig.

Wat de tweede vraag betreft: toen ik een aantal jaren geleden een aantal

pornografische tijdschriften bekeek waarin jongens en meisjes op erotisch en seksueel provocerende wijze gefotografeerd waren, viel me op dat de jongens meer als jongens werden uitgebeeld en de meisjes meer als kleine vrouwen die ter beschikking stonden. Ook dit is een impressie en ik voeg er onmiddellijk aan toe dat de door mij geziene fotoverzamelingen van de circa tien volwassen mannen, die meisjes aantrekkelijk vonden, veel meer het meisje tot uitdrukking brachten.

Seksspelletjes, zoveel is duidelijk, kunnen plaatsvinden tussen leeftijdsgenoten en tussen kinderen en volwassenen. Het is deze laatste categorie die men controversieel kan noemen. Niet in de seksuologie maar in de maatschappij. Ik ben er eigenlijk niet zeker van of men wel van een controversie spreken kan als het gaat over contacten of relaties tussen volwassenen en kinderen beneden de twaalf jaar en zelfs voor seksuele spelletjes tussen kinderen beneden de twaalf jaar (twaalf is een ruwe indicatie voor de aanvang van de lichamelijke puberteit). Er is geen controversie, de meeste volwassenen zijn er tegen op morele, wetenschappelijke of pragmatische gronden.

De argumenten dat het kind nog niet aan seks toe is, dat het de situatie niet kan beoordelen, dat er sprake is van machtsverschillen en dat er grote kans is op psychische schade op latere leeftijd zijn alle belangwekkend en moeten mijns inziens serieus genomen worden. Men dient zich wel te realiseren dat het in wezen niet gaat om een wetenschappelijk, maar een maatschappelijk debat, en of deze contacten wel of niet strafbaar moeten blijven.

Toen Freud in 1896 zijn opvattingen over de etiologie van de hysterie uiteenzette en daarbij de seksualiteit van kinderen en die tussen kinderen en volwassenen besprak viel de lezing, zoals Fliess schreef, een ijzige ontvangst ten deel. Von Krafft-Ebing, die de vergadering voorzat, zou opgemerkt hebben "het klinkt als een wetenschappelijk sprookje"². Freud rapporteerde in die lezing over achttien gevallen, zes mannen en twaalf vrouwen, waarbij sprake was van zuivere hysterie of hysterie gekombineerd met dwangvoorstellen. Hij veronderstelde dat deze mentale stoornissen hun oorsprong hadden gevonden in drie typen contacten: gewelddadig contact met een onbekende volwassene, een liefdesverhouding met een bekende volwassene, al dan niet binnen het gezin, en een verhouding tussen broer en zus.

Vanwaar die ijzige ontvangst? Freud beschrijft toch duidelijk dat al deze seksuele contacten leiden tot ernstige psychische conflicten op latere leeftijd en zijn afkeuring voor wat de volwassenen doen is overduidelijk. Hij ziet ze als moreel laagstaande personen die misbruik maken van de situatie.

Mijn vermoeden is dat het met name de toespelingen op de infantiele seksualiteit zijn, in 1905 in de "Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie" gedetailleerd uitgewerkt, die de ijzigheid opriepen. Het kind wordt in Freuds visie

weliswaar seksueel misbruikt door de volwassene, doch hij geeft ook aan dat het kind erotisch en seksueel geen onbeschreven blad is en dat het niet alleen participeert in een seksuele verhouding, maar ook in een liefdesrelatie. Het kind heeft emoties die betrokken zijn op de volwassene. Het is niet volstrekt passief, geen lijdend voorwerp. Het erkennen daarvan is niet alleen een wetenschappelijke, maar ook een maatschappelijke zaak. De wetenschap beschrijft, ordent en tracht te verklaren, de maatschappij oordeelt over goed of slecht. Ik vind het dan ook niet vreemd dat in de afgelopen jaren niet de seksuologen-onderzoekers zich manifesteerden in de zaak van de Rotterdamse woon-gemeenschap (al heeft de Vereniging voor Seksuologie officieel geprotesteerd bij de Rotterdamse burgemeester vanwege het optreden van justitie en politie), de gebeurtenissen in Oude Pekela en in de incest-diagnostiek bij de Bolderkar. Het waren en zijn de hulpverleners die zich met deze zaken het meest intensief hebben bemoeid. Hun perspectief is, hoe kan hulp geboden worden bij mogelijke misdrijven tegen de zeden. Mijn voorspelling is dat in de komende jaren de relatie tussen hulpverlening en justitiële benadering verder zal worden geanalyseerd en niet zozeer het onderzoek naar de seksualiteit van kinderen, al dan niet met volwassenen. Het kind is, in de perceptie van velen, vooral slachtoffer en niet participant, met alle emotionele ambivalenties die dat geeft.

Bestaat de pedofiel?

De volwassene tenslotte, meestal een man: is het een pleger (juridisch), een moreel verwerpelijk mens (ethiek), een psychopaat (psychiatrisch), een persoon met een seksueel afwijkende oriëntatie (seksuologie)?

Ik kies het laatste perspectief (Van Naerssen, 1986). Over de structuur en functie van seksuele oriëntaties is in de laatste jaren veel geschreven. Ik wijs op de taxonomieën die door Money en Ehrhardt (1972), Money (1986) en Coleman (1987) zijn ontwikkeld. Aan al deze indelingen ligt de idee ten grondslag dat de seksuele identiteit van mensen een combinatie is van hoe zij zichzelf structureel zien (als sekse en seksueel) en welke personen, gebeurtenissen, objecten en/of fantasieën voor hen opwindend zijn (de stimulus-differentiatie). Wat het eerste betreft blijken mensen, soms met enige aarzeling, zich te benoemen met de woorden die de samenleving ervoor geeft (man, vrouw, kind, hetero, homo, pedo). Wat het tweede betreft heeft met name Kurt Freund, de blikken, de pupilgroottes en de peniszwellingen als reacties op dia's en films gedifferentieerd in beeld gebracht (Weinrich, 1987), terwijl de reacties op al dan niet agressieve pornofilms in veel onderzoek is nagegaan (zie Final Report, 1986).

Helaas moet worden vastgesteld dat de relatie tussen zelfbeeld en stimulus-

differentiatie nauwelijks is onderzocht, of in zulke selekte steekproeven, dat er geen betrouwbare konklusie aan te verbinden is.

Ik heb zelf in de afgelopen jaren circa 100 mannen gesproken die zich tot kinderen aangetrokken voelden, het merendeel tot adolescenten en een dertigtal tot jongens en meisjes rond de negen jaar.

De konklusie die ik getrokken heb, is gebaseerd op klinische interviews en kan kort worden weergegeven. Pedofielen bestaan niet, net zomin als hetero- of homoseksuelen bestaan. Het zijn oppervlakkige labels, ongeacht of ze door de personen zelf of door een onderzoeker worden gehanteerd.

Het is de essentialistische zienswijze die ons hier parten speelt. Dat kan evengoed gelden voor pedofielen zelf, die de term gebruiken om een ingewikkelde en vaak chaotische persoonlijke en maatschappelijke situatie te ordenen, als voor onderzoekers en hulpverleners, die uit een reactie van de geslachtsorganen de structuur van de hersenen afleiden.

De konstruktionistische visie, welke ikzelf aanhang, ziet de mens, elk mens als een wezen dat verlangt naar lichamelijke expressie van gevoelens voor een ander en die zich in dit verlangen alleen bevredigd kan weten in een wederzijdse toenadering. In romantischer tijden noemden we dat gewoon liefde.

Achterberg (1963) schreef hierover:

Van het meisje van zestien jaar
zijn dit de borsten; neem ze maar
zegt ze, je handen dorsten ernaar;
en mij is het even wonderbaar:
hoe door mij heen een verte valt
met een zoetheid zonder oponthoud,
die zich tot firmament versmalt
's nachts buiten mijn raam.

Niet het objekt van het verlangen definieert het verlangen, maar de relatie die het mogelijk maakt in een verte te vallen met een zoetheid zonder oponthoud.

Noten

- 1 De Interfacultaire Werkgroep Homostudies Utrecht verzamelde circa 300 artikelen, brieven en commentaren die, in de twee weken nadat Swaab in een vraaggesprek de grotere kern in de tussenhersen bij aan Aids overleden homoseksuelen had vermeld, in de Nederlandse media verschenen (februari 1989). Een inhoudsanalyse hiervan zal binnenkort gepubliceerd worden.
- 2 De opmerkingen van Fliess en Von Krafft-Ebing staan vermeld in de inleiding op de Nederlandse uitgave: Freud, S. *Klinische Beschouwingen 1*. Boom, Meppel.

Literatuur

- Achterberg, G. (1963). *Verzamelde Gedichten*. Querido, Amsterdam.
- Coleman, E. (ed.) (1987). *Psychotherapy with Homosexual Men and Women*. The Haworth Press, New York.
- Ellis, H. (1900-1910). *Studies in the psychology of sex*. Davis, Philadelphia.
- Final Report of the Attorneys General's Commission on Pornography (1986). Rutledge Hill Press, Nashville.
- Freud, S. (1896, 1905, 1985). *Klinische beschouwingen 1*. Boom, Meppel.
- Kinsey, A.C., W.B. Pomeroy en C.E. Martin (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia, Saunders.
- Kinsey, A.C., W.B. Pomeroy, C.E. Martin en P. Gebhard (1953). *Sexual behavior in the human female*. Philadelphia, Saunders.
- Money, J. en A.A. Ehrhardt (1972). *Man and Woman, Boy and Girl*. The John Hopkins University Press, Baltimore.
- Money, J. (1986). *Lovemaps*. Irvington, New York.
- Van Naerssen. A.X.L. (ed.) (1986). *Interdisciplinary Research and Homosexuality in the Netherlands*. The Haworth Press, New York.
- Sandfort, T. (1988). *Het belang van de ervaring*. Homostudies, Utrecht.
- Weinrich, J. (1987). *Sexual Landscapes*. Charles Scribner's Sons, New York.